

Івасюк Тетяна, Єгорова Інга Причини професійної деформації викладача в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти// Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічні інновації в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти » 12 березня 2021 року): Збірник тез доповідей/ За заг.ред.д.екон.н., проф.Камінської Т.Г.- Київ,2021 .- С.11-14

ПРИЧИНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ВИКЛАДАЧА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Івасюк Тетяна, Єгорова Інга

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ)

Однією з найбільш значущих проблем сучасної акмеології, психології та педагогіки є вивчення особистісних детермінант досягнення професійної майстерності, умов і способів ефективної підготовки фахівців – майбутніх викладачів ЗВО. У зв'язку з цим виникає необхідність акмеологічних досліджень шляхів, цілеспрямованої розробки методів та програм, що дозволяють розвивати не тільки теоретичні знання, а й систему професійних якостей особистості майбутніх викладачів – теперішніх студентів, скорочуючи, тим самим, розрив між академічною освітою та реальною практичною діяльністю.

Проблема дослідження емоційно-вольової сфери педагога в контексті професійно значущих якостей особистості – є однією з центральних як у вітчизняній, так і в зарубіжній психолого-педагогічній науці. Зростання

інтересу, до питань, пов'язаних з емоційною компетентністю і професійною самосвідомістю викладача в контексті успішності його діяльності, обумовлено сучасними соціальними тенденціями гуманізації освіти, орієнтацією на гармонійний розвиток особистості студента в суб'єктному, партнерському педагогічному спілкуванні. Сучасне навчання студентів - майбутніх викладачів ЗВО і підвищення професійної майстерності практикуючих педагогів, забезпечується створенням нових підходів і концепцій, які включають дослідження проблем професійної практики, розробку методів їх вирішення та пошук нових ефективних методів навчання та розвитку високопродуктивних професіоналів.

Сучасна система вищої освіти знаходиться на етапі інтенсивного розвитку та удосконалення. До діяльності викладачів ЗВО висуваються все нові вимоги і сьогодні викладачу необхідно вже вміти приймати нестандартні рішення, використовувати інноваційні підходи в педагогічній діяльності, постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності, вміти конструктивно взаємодіяти із студентами та бути певним еталоном для наслідування. Проте все це створює постійну напругу, спричиняє стрес, які у комплексі, зумовлюють зниження працездатності, призводять до фізичної втоми, зневіри, розчарування та емоційного виснаження. Адже, як стверджує ВООЗ- коефіцієнт стресогенності педагогічної діяльності складає близько 7,2 бали (з максимальних 10). Тобто, негативний вплив професійної педагогічної діяльності на рівень психологічного та фізичного здоров'я фахівця поступається тільки таким професіям як шахтар, хірург, пілот пасажирських літаків, поліцейський, і т.д. [1, с.119]. Саме тому проблема професійної деформації особистості педагога сьогодні є дуже актуальною, про що свідчить аналіз наукових пошуків таких вчених як: В.Бойко, Є Ільїн, Л. Карамушка, Т.Форманюк, О.Шафранова Б. Пелман, Х. Дж. Фреденбергер, Е Хартман та ін.. Автори розглядають професійну деформацію як неусвідомлену звичку людини вимірювати явища навколишньої дійсності у відповідності із професійними стандартами. Тому ми погоджуємося із визначенням професійної деформації

особистості викладача, яке пропонує О. Гура: « Професійна деформація - це негативні зміни у структурі психіки, що виникають в результаті постійної реалізації особистістю професійної ролі викладача» [1, с. 136]. Як було зазначено вище, професійна діяльність викладачів ЗВО у психологічному аспекті є одним із найбільш напружених і виснажливих видів соціальної діяльності. Педагоги вищої школи часто знаходяться у стані хронічного стресу, причому кількість стрес-факторів цієї професії постійно зростає [3]. Праця викладача ЗВО, мабуть, є і найбільш складною формою трудової діяльності ще й тому, що потребує значного об'єму пам'яті, напруження уваги, що ще більше посилює нервово-емоційну напругу (інформаційний, комунікаційний та емоційний стреси) [3, с.116]. Звідси, специфіка діяльності педагогів вищої школи полягає і у великій кількості комунікативних контактів, постійній необхідності приймати рішення, знаходити конструктивні шляхи у вирішенні конфліктних ситуацій.

Зазвичай професійну діяльність викладача ЗВО відносять до групи професій типу «людина-людина», оскільки об'єктом на перетворення якого направлена діяльність викладача є саме людина. Однак, поряд із таким підходом, існує і інший погляд, згідно з яким педагогічна діяльність відноситься і до багатофункціональної професійної діяльності типу «людина-оператор», суть якої пов'язана із необхідністю одночасно виконувати певну кількість різноманітних функцій та дій при (або всупереч) неоптимальних для роботи зовнішніх умов [2].

Проведені нами опитування показали, що сьогодні велика кількість викладачів ЗВО не задоволені в повній мірі своїм професійним статусом, невідповідною заробітною платою, відчувають страх втратити роботу через скорочення робочих місць. У більшості викладачів відсутні належні умови до самореалізації (інколи через брак часу). Крім того, сьогодні діяльність спеціалістів освітньої сфери розглядається в якості ринкової послуги. Серед причин професійної деформації викладачів вищої освіти можна назвати і психоемоційні перевантаження, відсутність емоційної розрядки, серйозні

перенавантаження зорового, голосового та слухового апаратів. Слід зауважити, що навчально-методична діяльність викладачів вищої школи пов'язана із підготовкою великої кількості документації, що часто-густо просто унеможливорює повноцінне спілкування та навчальну взаємодію із студентами, та зумовлює розвиток формального підходу до освітнього процесу, про що наголошують і самі здобувачі освітніх послуг.

Специфічна соціальна роль викладача, згідно з якою він виступає високоосвіченою людиною з потужним багажем знань, також може бути причиною професійної деформації. Адже проблема полягає у тому, що даний образ стає для викладача природним і незаперечним, що, зазвичай, веде до появи у структурі особистості викладача такої риси як самовпевненість та самовдоволеність. Такі працівники нетерпимі до зауважень рідних, колег та особливо студентів. У колективі колег такі викладачі провокують конфлікти, вони не здатні до рефлексії - не можуть поглянути на себе зі сторони, оцінити адекватно рівень своїх знань і, як наслідок, вважають свою систему знань та поглядів беззаперечно правильною та досконалою, а тому відмовляються від самовдосконалення та болісно, категорично, а іноді і вкрай агресивно, реагують на будь-які виклики, сумніви, побажання, що стосуються їх професійної компетентності. Причому вміння переконувати у власній правоті перетворюється в них у самоціль.

Отже, професійна деформація розвивається поступово і тривалий час може бути для викладача непомітною. Проте виникнення та розвиток професійної деформації знижує продуктивність педагогічної діяльності та негативно впливає на професійну мотивацію і педагогічну позицію викладача, заважає прояву та реалізації його професійно значимих компетентностей. Різноманітність факторів, що спричиняються професійну деформацію можна умовно розділити на такі взаємозалежні групи, як то: економічні, політичні, соціальні, правові, організаційні, педагогічні, психологічні тощо. Крім того, слід пам'ятати, що професійна діяльність певним чином відповідає за силу впливу зазначених причин, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість.

Комплексний підхід до визначення причин формування негативних професійних якостей конкретного викладача ЗВО виступає необхідною умовою дієвої профілактики чи подолання його професійної деформації.

Література

1. Гура О.І. Педагогіка вищої школи:вступ до спеціальності:Навчальний посібник. Київ:Центр навчальної літератури. 2005. 224 с.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессиональных деструкций [Текст].М.: Академ. Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2005 –240с.; Карев Б.А., Прокопцева Н.В. Стресс в деятельности субъекта труда как фактор его профессиональной деформации // *Современная научная мысль*. 2013. No5. С.188-193.
3. Психология профессиональной деятельности. 2-изд./Н.Самоукина. Спб.: Питер,2003.224 с.